

Landskabskarakterområde 14. Åben landbrugsflade langs sydkysten af Høje Møn

Foto 1: Udsigt over karakterområdets østlige del fra Gurkebakke.

Nøglekarakter

Enkelt middel til storskala jordbrugslandskab på let skrånende terræn med en struktur domineret af åbne markflader som brydes af gårdenes punktform. Udsigten over Østersøen i syd understreger områdets åbne karakter.

Landskabskarakter

Enkelt middel til storskala landskab hvor terrænet og dermed de dyrkede marker skråner jævnt ned mod kysten i syd. Denne jævne flade af landbrugsjord brydes hovedsageligt kun af spredte gårde og enkelte jorddiger, som er sporadisk bevoksede. Gårdene er velholdte og ligger i tilknytning til vejforløbene med en indbyrdes afstand på omkring 200-350 meter. Beplantningen omkring gårdene er begrænset i omfang, således at gårdene er synlige i landskabet. Den begrænsede beplantning omkring gårdene får disse til at fremstå som punkter på den dyrkede flade, således at strukturen i landskabet er domineret af åbne flader brudt af punktformede landskabselementer – gårdene.

Tilsammen skaber markfladerne, gårdene og de bevoksede diger et enkelt og åbent landskab. Bevoksningen i området udgøres hovedsageligt af løvfældende arter. Som undtagelse herfra findes en tæt beplantning af nål omkring Kraneled, hvilket bryder med karakteren af den øvrige del af området. Udsigten over Østersøen, som findes fra stort set hele området, understreger områdets åbne karakter. Mod nord skaber det stigende og kuperede terræn ved Høvblege og Mandemarke Bakker samt skoven en rumlig afgrænsning. I den sydøstlige del af området brydes udsigten over Østersøen af beplantningen omkring husmandsstederne ved fyret, bevoksningen i Busene Have og Mandemarke Have. Landskabet fremstår dog stadig som åbent og enkelt.

Også i dette karakterområde findes en række vejtræer. Langs vejen fra Klintholm Havnevej til Kraneled står en række selje røn.

Landskabstype: Jævnt skrånende moræneflade med landbrugsjord i omdrift og spredt bebyggelse.

Beliggenhed og afgrænsning

Se kortbilag 1F for afgrænsning.

Kyststrækningen fra Klintholm Havn i vest til Hundevængsfald i øst udgør den sydlige grænse for karakterområdet. I nord følger karakterområdet en topografisk betinget grænse. Grænsen er trukket der hvor landskabet skifter fra at være en jævnt skrånende flade til at være højereliggende og bakket. Den vestlige grænse for området følger en linie fra Mandemarke i nord til Klintholm Havn i syd.

Naturgrundlag

Naturregion 3 Agc (A: morænelandskab fra sidste istid, g: moræneler, c: jævnt stigende/faldende)

Se kortbilag 2A for afgrænsning af naturregioner.

Naturgrundlaget udgøres af moræneaflejringer fra sidste istid. Jordbunden er overvejende leret. Langs den sydøstlige del af kysten strækker et bælte af sandblandet ler sig omkring ½ km ind i landet. Terrænet skråner jævnt ned mod kysten. Over en afstand på omkring 1,5 km falder terrænet omkring 20 meter.

Kysten udgøres dels af kystklinter dels af områder hvor det bagvedliggende terræn falder jævnt ned mod strandkanten. Fra omkring 1 km øst for Klintholm Havn strækker en kystklint sig omkring 1 km imod øst. Herefter flader overgangen mellem det bagvedliggende landskab og kysten ud, og kystklinten ændres til en skrænt på omkring 2,5 meter. Ved fyret på kystens sydøstlige hjørne udgøres overgangen atter af en kystklint. Højden af denne kystklint stiger op mod Ørekulen, hvor den når en højde på 36 meter. Selve stranden udgøres af sten, hovedsageligt flint. På østsiden af Klintholm Havn er imidlertid aflejret sand, som strækker sig omkring 1 km mod øst.

Foto 2: Stranden ved Busene Have.

Foto 3: Over en strækning på omkring 1 km er der aflejret sand langs stranden øst for Klintholm Havn.

Arealanvendelse

Dyrkningsformer

Jorden i området dyrkes intensivt. En stor del af markerne ligger med bar jord i marts måned. På baggrund heraf antages, at der dyrkes roer på en stor del af arealet. Der er ingen dyrehold i området (Udtræk af Kommunens database, 2004). Kun ganske få gårde i området ser tilsyneladende ud til at være en del af et fungerende landbrug, men bærer i højere grad præg af at tjene som boliger, mens jorden sandsynligvis er forpagtet ud.

Halvkulturrealer

Ved Busene Have findes et mindre afgræsset areal med karakter af eng, på omkring 0,5-1 ha. I lavbundsområdet vest for Busene Have er et mindre rørskovs område på omkring 8 ha.

Beplantning

Omkring gårdene findes løvtræsbeplantninger af begrænset størrelse, således at selve gården er synlig i landskabet. På nordsiden af Kraneled findes imidlertid en større beplantning af nål, som fremstår markant i landskabet og afskærer denne bebyggelse fra den bagvedliggende del af området.

Lavbundsområderne Busene Have og området mod vest, Mandemarke Have, domineres af sumpskov og fremstår således som mindre skovområder. Den mest kystnære del af Busene Have udgøres af et højereliggende område, hvor der findes et mindre skovområde domineret af eg.

På den dyrkede flade findes enkelte jorddiger, som er sporadisk bevokset med slåen og tjørn.

Langs den øst-/vestgående vej fra Klintholm Havnevej til Kraneled står en række af selje røn.

Bebyggelsesstruktur

Den dominerende bebyggelsesform i området er gårdene, der ligger spredt på den åbne og jævnt skrånende landsbrugsflade. Overordnet ligger gårdene placeret langs vejene, enten i direkte tilknytning hertil eller trukket lidt tilbage, med en indbyrdes afstand på omkring 250-300 meter. Som beskrevet ovenfor er beplantningen omkring gårdene af begrænset størrelse, således at selve gården er synlig. Kun et fåtal af gårdene bærer præg af at være en del af en landbrugsmæssig produktion, men bærer i højere grad præg af at tjene som beboelse. Det overordnede indtryk er, at gårdene er ganske velholdte.

Øst for Busene Have omkring Hampeland ligger en mindre samling husmandssteder bestående af 7 huse langs vejen. Der findes ikke husmandssteder andre steder i området.

Midt i karakterområdet ligger Kraneled som en samling af huse. Denne bebyggelse er ikke tilknyttet noget årstal i Trap (1955). Derimod kan opnås en ide om alderen ved at sammenholde det historiske kortmateriale med et nutidigt 4-cm kort. På både det høje målebordsblad fra 1888 og de lave målebordsblade fra 1930 er Kraneled Skole eneste bebyggelse, der hvor Kraneled ligger i dag. Den samling af huse som udgør Kraneled er således opstået et sted imellem 1930 og i dag.

Landsbyen Mandemarke ligger i det nordvestlige hjørne af området. Ifølge Trap (1955) kan Mandemarke føres tilbage til 1370. Landsbyen har bevaret sin struktur fra 1888, dog er bebyggelsestætheden steget fra 1930 og frem til i dag. Bebyggelsen i landsbyen udgøres hovedsageligt af bindingsværkshuse og mindre gårde, der tjener som beboelse. Som de øvrige gårde i området bærer også denne landsby præg af beliggenheden tæt ved naturmæssige herlighedsværdier, idet gårde og huse overordnet set fremstår ganske velholdte.

I karakterområdets sydvestligste hjørne ligger Klintholm havn. Denne blev anlagt af Klintholm gods i 1878, med det formål at fungere som udskibningssted for godsets landbrugsprodukter (Klintholm Gods, 2004). På de høje målebordsblade fra 1888 er havnen indtegnet samt ganske få huse. Samme forhold gør sig gældende i 1930. Siden 1930 og i dag er der opstået en større samling af huse nordvest for havnen. For størstedelens vedkommende parcelhuse. I 1986 blev den eksisterende lystbåde havn med plads til 250 sejlere etableret. Samtidig blev bygget et feriehotel i tilknytning til havnen. I dag fungerer havnen både som lystbåde- og fiskerihavn (Klintholm Gods, 2004).

Foto 4: Klintholm Havn.

Foto 5: Ferielejlighederne ved Klintholm Havn blev opført i 1986.

Foto 6: Fyret på sydvestspidsen af Møn.

Foto 7: Vejtræer langs vejen fra Klintholm mod Kraneled.

Tekniske anlæg

På kysten i områdets sydøstlige hjørne står et fyr.

Rumlige og visuelle forhold

Den jævne dyrkningsflade, som kun brydes af de spredte gårde og enkelte sporadisk bevoksede diger, giver et åbent og enkelt landskab. Skalaen ligger et sted mellem middel og stor. Udsigten over Østersøen, som findes fra stort set hele området understreger områdets karakter af et åbent storskala landskab. Mod nord danner det stigende og mere kuperede terræn samt skoven den rumlige afgrænsning og kontrast til det åbene ubrudte rum ud over Østersøen.

Området fremstår roligt både visuelt og lydæssigt. Eneste forstyrrende element er den roterende radar nær klinten ved Skredrenden.

Kulturhistoriske mønstre og anlæg

Den sydlige del af ejerlavene til Busene og Mandemarke samt den sydøstlige del af ejerlavet til Busemarke ligger inden for karakterområdet. Disse ejerlav udgjorde sammen med Magleby og dele af de fælles overdrev og skovområder et samlet gods ved krongodssalget i 1769. Dette gods blev til Klintholm gods.

På de historiske kort fra både 1888 og 1930 danner diger og gårdene i det åbne land et velordnet mønster. Jorden i de enkelte ejerlav er blokudskiftet i rektangulære matrikler af tilnærmelsesvis ens størrelse. De enkelte gårde ligger placeret centralt i hver enkelt matrikel. Forklaringen på dette mønster kan søges dels i de jævne terrænforhold dels i landsbyernes placering ved den nordlige grænse for ejerlavene. Blokudskiftningen følger af landsbyernes placering. Det har ikke været muligt at foretage en stjerneudskiftning uden at opnå uhensigtsmæssigt store afstande fra den enkelte gård og ud til grænsen for den tilhørende jord. Terrænet har tilladt et symmetrisk mønster (Skov- og Naturstyrelsen, 1997). Langt størstedelen af de diger, som betingede det tidligere mønster, er forsvundet i dag, mens gårdene stadig ligger i det samme velordnede mønster.

I Busene Have findes en samlig af gravhøje, mens der ved vejen, som fører ned til Busene Have, ligger en enkelt gravhøj. Sydvest for Kraneled ligger en langdysse.

Landskabets tilstand og udviklingstendenser

Som beskrevet ovenfor dyrkes jorden intensivt, mens størstedelen af gårdene har ændret funktion fra landbrugsejendomme til beboelsejendomme. Denne ændring har fundet sted og har ikke betydet nogen ændring af det overordnede landskabsbillede. Det eneste tegn på ændringer i karakteren af landskabet er enkelte nyplantede hegn. I tilfælde af at flere vil komme til, vil dette kunne ændre den åbne karakter af landskabet. Mandemarke har ligesom gårdene i området ændret funktion fra tidligere at have været tilknyttet landbruget til i dag at fungere som beboelse.

Planmæssige og juridiske bindinger

Regionplan for Storstrøms Amt 2001-2013

- Ny skovplantning uønsket

Dækker hele området

- Lavbundsarealer

Busene Have og Mandemarke Have er udpeget som lavbundsarealer.

- Regionale Naturområder

Dækker hele området (Storstrøms Amt, 2002).

Overfredningsnævnets afgørelse af 9. december 1980 om fredning af arealer på Østmøn (j.nr. 2433/79)

Området ligger inden for det område på Østmøn som er omfattet af ovennævnte fredning. Der er tale om en status quo fredning som har til formål at "...bevare de landskabelige værdier, der er knyttet til området, herunder udsigterne over området, især udsigterne til og fra klintarealerne udenfor området". Der henvises til selve fredningskendelsen for detaljer vedrørende drift og pleje af arealer, restriktioner vedrørende opførelse af ny bebyggelse samt offentlighedens adgang.

Litteratur

Klintholm Gods (2004): Klintholm Gods – Møn. [Online]. [Citeret maj 2004] Tilgængelig på internettet:

www.klintholm.dk

Skov- og Naturstyrelsen (1997): De kulturhistoriske interesser i landskabet. Miljø- og Energi ministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, København.

Trap, J. P. (1955): Danmark. Bind 9. Præstø Amt. 5. udg.

Storstrøms Amt (2002): Regionplan 2001-2013. Nysted Bogtrykkeri A/S.

Overfredningsnævnets afgørelse af 9. december 1980 om fredning af arealer på Østmøn (j.nr. 2433/79)